

Pravni okviri za borbu protiv klimatskih promena - međunarodni standardi i stanje u Srbiji

Ana Batrićević¹, Vera Stanković¹,
Vladan Joldžić¹, Uroš Radovančev²

Pregledni rad
UDC:551.583.13(083.74)

UVOD

Nagli rast atmosferske koncentracije gasova sa efektom staklene bašte tokom prošlog veka, uzrokovan ljudskim aktivnostima, doveo je do narušavanja energetskog bilansa atmosfere i izazvao nježno zagrevanje u globalnim razmerama. Kontinuirani porast temperature vazduha prisutan je u Srbiji od 1982. godine, a praćen je redukcijom godišnjih suma padavina, što stvara uslove da neka područja tokom leta imaju i za 20% manje padavina. Kako brojne poljoprivredne kulture zavise upravo od raspodele padavina unutar vegetacione sezone, jasno je da negativni efekti klimatskih promena mogu izazvati ozbiljne gubitke za našu privredu [1].

Iako se globalno otopljanje odvija se i u Srbiji, ono ne zahvata sve njene krajeve, a registrovano je i u naseljima kod kojih se ne oseća preteran uticaj antropogene delatnosti. Zbog toga pojedini autori smatraju da uzroke promena temperature treba tražiti i u spoljnim faktorima kao što su promene u dominantnim tipovima atmosferske cirkulacije [2]. Uprkos tome, opšte je prihvaćeno da antropogeni uticaji u vidu konvencionalnih (industrijskih) načina poljoprivredne proizvodnje (stočarstvo, proizvodnja mlečnih proizvoda i ratarstvo) doprinose globalnom zagrevanju oslobađanjem ogromnih količina gasova i sitnih čestica čađi i prašine [3]. To znači da antropogeni uticaj, ma gde bio lociran, ukoliko nije kanalisiran, pravno regulisan i redovno kontrolisan, svakako može doprineti negativnim efektima klimatskih promena.

Postavljanje adekvatnog i efikasnog normativnog okvira u smislu detaljnog pravnog regulisanja ljudskih aktivnosti koje važe za potencijalne okidače globalnog zagrevanja, predstavlja jedan od načina za prevenciju i redukovanje negativnih posledica klimatskih promena. Kao zemlja potpisnica međunarodnih dokumenata relevantnih za oblast

klimatskih promena i kao država koja pretenduje da postane članica Evropske unije i Srbija ima u toj sferi određene obaveze kako na zakonodavnom, tako i na praktičnom planu. One se sastoje pre svega u primeni postojećih ekoloških propisa i u usvajanju novih zakona i strateških dokumenata posvećenih borbi protiv klimatskih promena.

1. MEĐUNARODNE OBAVEZE SRBIJE U VEZI SA KLIMATSKIM PROMENAMA

Savezna Republika Jugoslavija je ratifikovala Okvirnu konvenciju o klimatskim promenama 1997. godine [4], a Republika Srbija potpisala ju je u junu 2001., dok je Kjoto protokol ratifikovala 2007. [5]. Pored toga, nastojanje Srbije da se pridruži Evropskoj uniji obavezuje je da primenjuje i sve standarde ove regionalne organizacije iz oblasti zaštite životne sredine, uključujući i one koji se odnose na klimatske promene.

Glavni cilj Okvirne konvencije o klimatskim promenama je stabilizacija koncentracije gasova staklene bašte u atmosferi na nivou koji bi sprečavao opasne antropogene uticaje na klimatski sistem i to u vremenskom periodu koji bi omogućio ekosistemima da se prirodno prilagode promeni klime, obezbedio da ne bude ugrožena proizvodnja hrane i omogućio dalji stabilan ekonomski razvoj (član 2.). Potpisnice su dužne da zaštite klimatski sistem za dobrobit sadašnjih i budućih generacija čovečanstva, na osnovu jednakosti i da, u skladu sa svojim odgovornostima i mogućnostima, preduzmu mere radi predviđanja, sprečavanja ili minimiziranja uzroka promene klime i ublažavanja njenih štetnih uticaja. Politika i mere koje se odnose na promenu klime treba da budu ekonomski efikasne i da obezbede globalnu korist uz minimalne troškove. One moraju da uvažavaju različite društveno-ekonomske uslove, kao i da obuhvataju sve relevantne izvore, ponore i rezervoare gasova sa efektom staklene bašte, sve mere prilagođavanja i sve privredne sektore. Pošto ekonomski razvoj ima presudan uticaj prilikom usvajanja i primene ovih mera, one treba da odgovaraju uslovima svake potpisnice i da budu integrisane u njihove nacionalne programe razvoja (član 3.).

Adrese autora: ¹Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Gračanička 18, Beograd, ²Visoka građevinsko - geodetska škola strukovnih studija, Hajduk Stanka 2, Beograd

Rad primljen: 30. 05. 2015.

Rad prihvaćen: 21. 10. 2015.

Sve potpisnice su dužne da razrađuju, periodično obnavljaju, publikuju i stavljaju na raspolaganje Konferenciji Strana nacionalne katastrofe antropogenih emisija iz izvora i ponorima odstranjenih količina svih gasova staklene bašte koji nisu regulisani Montrealskim protokolom. One moraju da formulišu, sprovode, objavljuju i redovno obnavljaju nacionalne, i regionalne programe za ublažavanje promene klime putem rešavanja problema antropogenih emisija iz izvora i odstranjivanja svih gasova staklene bašte koje ne reguliše Montrealski protokol, kao i mere prilagođavanja na promenu klime. Potpisnice treba da doprinose i saraduju na razradi, primeni i širenju metoda i procesa od značaja za ta pitanja. Takođe, od njih se očekuje da doprinose racionalnom korišćenju ponora i rezervoara svih gasova staklene bašte koje ne reguliše Montrealski protokol i saraduju na njihovom očuvanju i poboljšanju.

Potpisnice moraju da uvažavaju promenu klime pri sprovođenju svojih društvenih, ekonomskih i ekoloških politika i akcija i da koriste metode ublažavanja ili prilagođavanja promeni klime, radi smanjenja ili prilagođavanja uticaja na privredu, zdravlje stanovništva i kvaliteta životne sredine. One treba da pružaju jedne drugima podršku i da saraduju u naučnim, tehnološkim, tehničkim, društveno ekonomskim istraživanjima, sistematskim osmatranjima i uspostavljanju banke podataka o klimatskom sistemu, kao i da dostavljaju Konferenciji Strana informacije koje se odnose na sprovođenje Konvencije (član 4.).

Kao deo aktivnosti na realizaciji obaveza iz Konvencije, Srbija je 2010. pripremila Prvu nacionalnu komunikaciju, odnosno izveštaj kojim se kvantifikuje stanje nacionalne emisije gasova sa efektom staklene bašte i predlažu mere za njihovo ograničavanje. Komunikacija sadrži proračun nacionalne emisije gasova sa efektom staklene bašte, ocenu ranjivosti po najugroženijim sektorima i adaptaciju na izmenjene klimatske uslove, ocenu ublažavanja klimatskih promena i potrebe u smislu finansija, tehnologija i jačanja kapaciteta. U okviru Prvog izveštaja urađene su pocene uticaja promene klime na različite sisteme i sektore, a najsveobuhvatnija istraživanja su obuhvatila vode i poljoprivredu, dok su u delu uticaja na prirodu nedostajali podaci. U izveštaju su predložene određene mere i aktivnosti u oblasti prilagođavanja na klimatske uslove, ali se može zaključiti da razvoj detaljnih akcija adaptacije zahteva dodatna istraživanja [6].

Kada su u pitanju obaveze Srbije na osnovu Kjoto protokola, treba podvući da sve njegove potpisnice prihvataju da će, dalje unapređujući implementaciju obaveza iz člana 4. Okvirne konvencije preduzeti niz taksativno nabrojanih aktivnosti u cilju ostvarivanja održivog razvoja. Pored toga, one se

obavezuju i na saradnju u podsticanju efikasnih modaliteta u razvoju, primeni i širenju ekološki neškodljivih tehnologija, znanja, prakse i procedura koje se odnose na promenu klime, kao i da će preduzeti sve praktične korake za unapređivanje, olakšavanje i, po potrebi, finansiranje transfera pristupa tehnologijama neškodljivim za životnu sredinu, znajući, praksi proceduri u oblasti promene klime. Obaveza saradnje odnosi se i na oblast naučnih i tehničkih istraživanja.

Kjoto protokol predviđa uvođenje triju mehanizama za smanjenje emisija, čime je omogućen ustupak za industrijske zemlje i zemlje u tranziciji u pogledu ispunjavanja njihovih obaveza za kvantifikovano smanjivanje emisija gasova sa efektom staklene bašte. To su: mehanizam zajedničke implementacije, mehanizam čistog razvoja i mehanizam trgovine emisijama. U mehanizmu trgovine emisijama mogu učestvovati samo industrijski razvijene i zemlje u tranziciji tako što deo svojih dodeljenih emisija mogu transferisati drugoj zemlji iz te grupe [7]. Iako položaj Srbije najvećim delom karakterišu uzroci i posledice tranzicije na putu ka članstvu u EU, iskustva nekih zemalja u razvoju i opšte determinante položaja tih zemalja mogu biti od značaja za razumevanje globalnih tendencija i definisanje naše pozicije. Ovo se naročito odnosi na pregovore o budućim aktivnostima međunarodne zajednice u oblasti klimatskih promena i preuzimanju obaveza koje nisu uvek u skladu sa mogućnostima privrede i društva [8].

2. POZITIVNO PRAVO SRBIJE OD ZNAČAJA ZA PREVENCIJU KLIMATSKIH PROMENA

Srbija ne poseduje zakone niti strateške dokumente isključivo posvećene regulisanju problematike klimatskih promena. Ipak i ustavne odredbe i kompletno važeće ekološko kazneno pravo zapravo predstavlja osnovu za sankcionisanje nedozvoljenih ponašanja čoveka prema životnoj sredini, uključujući tu i ona ponašanja kojima se na bilo koji način, direktno ili indirektno doprinosi klimatskim promenama. Na osnovu člana 74., Ustava Republike Srbije [9], svako ima pravo na zdravu životnu sredinu, kao i na blagovremeno i potpuno obaveštavanje o njenom stanju. Ustavom je istaknuto da je svako, a posebno Republika Srbija i autonomna pokrajina, odgovoran za zaštitu životne sredine, a naglašeno je da je svako dužan da čuva i poboljšava životnu sredinu.

Za primenu međunarodnih dokumenata, uključujući i one koji se bave problematikom klimatskih promena, bitan je član 16. Ustava Srbije kojim je propisano da opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava i potvrđeni međunarodni ugovori predstavljaju sastavni deo našeg pravnog poretka i da se, kao takvi, neposredno primenjuju. To znači da i Okvirna konvencija UN o promeni klime kao i

Kjoto protokol čine sastavni deo našeg pravnog sistema i da se direktno primenjuju. U skladu sa tim, može se konstatovati da je ispunjen prvi uslov za kontrolu implemetacije obaveza preuzetih ratifikacijom ovih međunarodnih dokumenata. Inače, Evropski sud za ljudska prava smatrao je u mnogim slučajevima da su države povredile ljudska prava (poput prava na život i na poštovanje privatnog i porodičnog života) tako što nisu ispunjavale obaveze iz oblasti zaštite životne sredine [10].

Pravne okvire za kaznenopravnu zaštitu životne sredine, čine krivična dela iz 24. poglavlja Krivičnog zakonika Republike Srbije [11], kao i prekršaji iz pojedinih zakona kojima se štite i životna sredina kao celina i njeni integralni delovi poput vazduha, vode, zemljišta, flore i faune. U kontekstu klimatskih promena, od krivičnih dela protiv životne sredine najveći (posredan ili neposredan) značaj imaju: zagađenje životne sredine (čl. 260.), nepreduzimanje mera zaštite životne sredine (čl. 261.), protivpravna izgradnja i stavljanje u pogon objekata i postrojenja koja zagađuju životnu sredinu (čl. 262.), oštećenje objekata i uređaja za zaštitu životne sredine (čl. 263.), oštećenje životne sredine (čl. 264.), unošenje opasnih materija u Srbiju i nedozvoljeno prerađivanje, odlaganje i skladištenje opasnih materija (čl. 266.), povreda prava na informisanje o stanju životne sredine (čl. 268.), pustošenje šuma (čl. 274.) i šumska krađa (čl. 275.).

Od prekršajnopravnih odredbi bitnih za sankcionisanje ponašanja koje na bilo koji doprinosi ili bi moglo da doprinese klimatskim promenama najznačajnije su one sadržane u sledećim ekološkim propisima: 1) Zakonu o zaštiti životne sredine [12], 2) Zakonu o zaštiti prirode [13], 3) Zakonu o zaštiti vazduha [14], 4) Zakonu o vodama [15], 5) Zakonu o šumama [16], 6) Zakonu o upravljanju otpadom [17], 7) Zakonu o proceni uticaja na životnu sredinu [18], 8) Zakonu o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu [19], 9) Zakonu o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine [20], 10) Zakonu o poljoprivredi i ruralnom razvoju [21], 11) Zakonu o poljoprivrednom zemljištu [22] i 12) Zakonu o energetici [23]. Ovi propisi osim kaznenih odredbi sadrže i definicije osnovnih pojmova, kao i principa i načela postupanja kojih se treba pridržavati kako bi se minimizovali štetni uticaji različitih aktivnosti čoveka u odnosu na životnu sredinu, uključujući i one aktivnosti koje doprinose klimatskim promenama.

3. NEOPHODNOST HARMONIZACIJE SA PRAVOM EVROPSKE UNIJE U OBLASTI KLIMATSKIH PROMENA

U najnovijem izveštaju Evropske agencije za životnu sredinu istaknuto je da klimatske promene, podstaknute ljudskim faktorom, ozbiljno ugrožavaju našu budućnost u nekoliko segmenata, gde spada-

ju: zagađenje vazduha, vode, zemljišta, šuma, životinjskih vrsta, zdravlja ljudi, ispravnosti hrane itd. Zbog toga je fokus politike Evropske unije na adaptaciji na klimatske promene kako bi se osiguralo da se i pod promenljivim okolnostima očuva funkcionalnost mehanizama održivog razvoja, uključujući: infrastrukturu, prirodnu sredinu, ali i kulturne, socijalne i ekonomske okvire [24].

Kako bi uspela da do 2020. ostvari svoje ciljeve iz oblasti klime i energetike, koje je postavila 2007, a inkorporisala u paket mera 2009, Evropska unija je razvila set obavezujućih propisa. Ciljevi Unije iz oblasti klime i energetike, poznati i kao „20-20-20“ uključuju: 1) redukciju emisije gasova sa efektom staklene bašte u Uniji za 20% u odnosu na nivo iz 1990., 2) podizanje na nivou Unije udela potrošnje energije proizvedene iz obnovljivih resursa za 20% i 3) poboljšanje energetske efikasnosti u Uniji za 20%. Ova tri cilja podrazumevaju integrisani pristup razvoju politika iz oblasti klime i energetike da bi se suprotstavilo klimatskim promenama i podigao nivo energetske bezbednosti u Evropskoj uniji. Paket mera za realizaciju ovih ciljeva uključuje 4 komplementarna propisa: 1) Direktivu o razmeni emisija [25] 2) Odluku o podeli napora [26], 3) Direktivu o obnovljivoj energiji [27] i 4) Direktivu o skladištenju ugljen-dioksida [28]. Na nivou Evropske unije pitanje energetske efikasnosti posebno je uređeno Planom energetske efikasnosti iz 2011 [29] i Direktivom o energetske efikasnosti iz 2012 [30].

Evropska strategija adaptacije na klimatske promene iz 2013. podržava adaptaciju baziranu na integraciji sa postojećim politikama Evropske unije u pojedinim oblastima, kao i finansiranje različitih mera adaptacije na nacionalnom nivou, a podstiče i istraživanje i razmenu informacija o klimatskim promenama. Do juna 2014. 21 evropska zemlja usvojila je strategije adaptacije na klimatske promene, a njih 12 i nacionalne akcione planove [31].

Strategija „Evropa 2020“, koja predstavlja pre svega ekonomski program kojim se teži intenzivnijoj koordinaciji nacionalnih ekonomija država članica Evropske unije posvećuje pažnju i ekologiji, a posebno problemu klimatskih promena i iznosi jasan stav o potrebi da se maksimalno iskoriste potencijali novih zelenih tehnologija kako bi se sprečile klimatske promene i smanjila zavisnost od klimatskih rizika [32]. Inače, procenjeno je da bi primena zelenih tehnologija radi povećanja upotrebe obnovljivih izvora enerije za 20% dovelo do otvaranja oko 417 000 novih radnih mesta u Evropskoj uniji, dok bi poboljšanje energetske efikasnosti za 20% zahtevalo zaposlenje oko 400 000 dodatnih kadrova [33], što je svakako pozitivno i sa ekonomskog i socijalnog aspekta.

Na putu ka Evropskoj uniji Srbija treba da se prilagodi nizu politika, propisa i standarda kroz

usklađivanje zakonodavstva, izgradnju novih institucija, kadrovsku reorganizaciju, stalnu obuku zaposlenih i ubrzanje procesa donošenja i primene novog zakonodavstva, zasnovanog na evropskim standardima i principima i to ne samo u oblasti agrarnog zakonodavstva [34], već i iz svih drugih oblasti koje predstavljaju izvor potencijalnih katalizatora klimatskih promena. To je ujedno i prilika da se doprinese smanjenju gasova sa efektom staklene bašte, da se poveća energetska efikasnost, da se počnu primenjivati principi održivog razvoja, i da se smanji zagađenje životne sredine na lokalnom nivou [35].

ZAKLJUČAK

Pošto su klimatske promene izrazito multisektorska oblast, aktivnosti na ublažavanju njihovih negativnih efekata sprovode se posredno, preko drugih oblasti, povezanih sa klimatskim promenama. Među tim oblastima energetika se po rečima eksperata izdvaja kao najuticajnija. U tom smislu, može se reći da su aktivnosti na smanjenju potrošnje energije istovremeno i aktivnosti na ublažavanju klimatskih promena i zaštiti životne sredine [36]. Ali, klimatske promene i njihove posledice su novi izazov i za organsku poljoprivredu, koji usmerava njen razvoj, čineći je perspektivnijom u odnosu na konvencionalnu jer može imati zaštitnu ulogu u očuvanju sadašnjeg nivoa CO₂ u atmosferi, što proizilazi iz principa i metoda proizvodnje kao što su: redukovana obrada zemljišta, organska đubriva, zabrana korišćenja sintetičkih hemijskih sredstava, smanjenje broja životinja po jedinici površine i manja emisija metana [37]. Treba naglasiti i da investiranje u istraživanje, razvoj i inovativnost, kao i u zelene tehnologije pored toga što predstavlja deo borbe protiv klimatskih promena takođe stvara nove poslovne mogućnosti i nova radna mesta [38], što je svakako pozitivno.

Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine Srbije najvilo je da će do kraja 2015. uraditi prvi Nacionalni akcioni plan za adaptaciju na izmenjene klimatske uslove. Vlada Srbije je krajem novembra 2014. obrazovala i Nacionalni savet za klimatske promene [39] koji treba da prati stanje, razvoj i sprovođenje nacionalne politike u oblasti klimatskih promena i drugih planskih dokumenata, predlaže mere i aktivnosti u toj oblasti, kao i da prati ostvarivanje međunarodnih obaveza Srbije u oblasti klimatskih promena i predlaže mere za njihovo ublažavanje. Za sada nema preciznih podataka o tome koje aktivnosti je Savet preduzeo, ali se može očekivati da će one biti nabrojane u prvom narednom izveštaju o napretku naše zemlje u ovoj oblasti. Naime, Srbija je 2010. uradila svoj prvi izveštaj prema Okvirnoj konvenciji UN o promeni klime, a drugi izveštaj bi trebalo da bude završen 2016 – to je međunarodna obaveza naše zemlje.

U Srbiji se i dalje se radi na pripremi zakonodavstva i institucionalnih okvira od značaja za prikupljanje i izveštavanje o emisiji gasova sa efektom staklene bašte i ostalih informacija od značaja za borbu protiv klimatskih promena. Ti zakoni bi trebalo da se primenjuju od 2018. godine, kada bi trebalo da budu usvojeni i Strategija i akcioni plan borbe protiv klimatskih promena [40]. Do tada je veoma važno insistirati na doslednoj i efikasnoj primeni postojećeg normativnog okvira – pre svega seta ekoloških propisa, kojima su regulisane obaveze čoveka u odnosu na životnu sredinu i njene pojedine delove. Ali, u slučaju težeg povređivanja ili ugrožavanja životne sredine u obzir dolazi i primena odgovarajućih odredbi Krivičnog zakonika. Reč je o poglavlju 24., koje je posvećeno krivičnim delima protiv životne sredine i u kome su upravo inkriminisana ona ljudska ponašanja koja predstavljaju najozbiljnije vidove njenog narušavanja. Upravo neka od inkriminisanih činjenja ili nečinjenja, kao što je, na primer, zagađenje vazduha, vode ili zemljišta, ili propuštanje da se preduzmu mere zaštite životne sredine mogu biti faktori koji direktno ili indirektno doprinose klimatskim promenama.

Konačno, treba ukazati i na važnost ne samo efikasne kontrole poštovanja obaveza predviđenih međunarodnim i nacionalnim propisima, već i na podizanju društvene svesti o značaju, rizicima i negativnim posledicama klimatskih promena. U tom smislu, ključna je edukacija šire populacije o načinima na koji doprinosimo klimatskim promenama i malim izmenama u svakodnevnom ponašanju pojedinaca ili u načinu rada pravnih lica koje mogu imati pozitivne efekte i uticati na usporavanje ili ublažavanje globalnog zagrevanja. Uloga nevladinog sektora i obrazovnih institucija je u tom segmentu veoma bitna, ali, istovremeno treba alocirati budžetska sredstva tako da se omogući ulaganje u istraživanja u oblasti klimatskih promena, takozvanu „zelenu proizvodnju“, povećanje energetske efikasnosti itd. Bez tih, konkretnih koraka, sam normativni okvir u vidu zakona i ratifikovanih međunarodnih dokumenata ne može ostvariti svoju svrhu, a to je uspešno, efikasno, bezbedno i isplativo prilagođavanje na novonastale klimatske prilike uz očuvanje životne sredine za buduće generacije.

LITERATURA

- [1] Popović, T., Radulović, E., Jovanović, M. (2005) Koliko nam se menja klima, kakva će biti naša buduća klima?, Ministarstvo nauke i zaštite životne sredine, Beograd: Agencija za zaštitu životne sredine, 1-5.
- [2] Radovanović, M., Ducić, V. (2004), Kolebanje temperature vazduha u Srbiji u drugoj polovini XX veka, Glasnik Srpskog geografskog društva 84 (1), 26.

- [3] Kovačević, D., Lazić, B., Milić, V. (2011): Uticaj poljoprivrede na životnu sredinu, International Scientific Symposium of Agriculture - Agrosym, November 10-12, 2011, University of East Sarajevo, Faculty of Agriculture.
- [4] Zakon o potvrđivanju Okvirne konvencije Ujedinjenih Nacija o promeni klime, sa Aneksima, „Službeni list SRJ-Međunarodni ugovori“, br. 2/1997.
- [5] Zakon o potvrđivanju Kjoto protokola uz Okvirnu konvenciju Ujedinjenih Nacija o promeni klime, „Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori“, br. 88/2007 i 38/2009.
- [6] CESID, CEKOR (2012) Vodič za učešće javnosti u oblastima energetike i klimatskih promena, Subotica: CEKOR, 17-18
- [7] Tešić, M., Mesarović, M. (2005) „Obaveze Srbije i Crne Gore u oblasti energetike prema Atinskom memorandumu i Kjoto protokolu radi očuvanja kvaliteta životne sredine i klime“, 12. simpozijum termičara Srbije i Crne Gore, Zbornik abstrakata.
- [8] Todić D., Grbić V. (2014) „Zemlje u razvoju i politika u oblasti klimatskih promena“, Međunarodna politika 66 (1-2), 178
- [9] Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br.98/2006.
- [10] Etinski, R. (2011) „Nacionalna sudska kontrola izvršavanja nekih obaveza preuzetih Okvirnom konvencijom UN o promeni klime“, Facta Universitatis Series Law and Politics, 9 (1), 27-28.
- [11] Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014.
- [12] Zakon o zaštiti životne sredine, Službeni glasnik RS, br. 135/2004, 36/2009, 36/2009, 72/2009 i 43/2011.
- [13] Zakon o zaštiti prirode, Službeni glasnik RS, br. 36/2009, 88/2010 i 91/2010.
- [14] Zakon o zaštiti vazduha, Službeni glasnik RS, br. 36/2009 i 10/2013.
- [15] Zakon o vodama, Službeni glasnik RS, br. 30/2010.
- [16] Zakon o šumama, Službeni glasnik RS, br. 30/2010 i 93/2012.
- [17] Zakon o upravljanju otpadom, Službeni glasnik RS, br. 36/2009 i 88/2010.
- [18] Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu, Službeni glasnik RS, br. 135/2004 i 36/2009.
- [19] Zakon o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu, Službeni glasnik RS, br. 135/2004 i 88/2010.
- [20] Zakon o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađivanja životne sredine, Službeni glasnik RS, br. 135/2004.
- [21] Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju, Službeni glasnik RS, br. 41/2009 i 10/2013.
- [22] Zakon o poljoprivrednom zemljištu, Službeni glasnik RS, br. 62/2006, 65/2008 i 41/2009.
- [23] Zakon o energetici, Službeni glasnik RS, br. 145/2014.
- [24] European Environment Agency (2015) The European Environment State and Outlook 2015 Synthesis Report Copenhagen: European Environment Agency, 79. <http://www.eea.europa.eu/soer/#tab-synthesis-report> 12.03.2015.
- [25] Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/EC
- [26] Decision 406/2009/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the effort of Member States to reduce their greenhouse gas emissions to meet the Community's greenhouse gas emission reduction commitments up to 2020
- [27] Directive 2009/28/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the promotion of the use of energy from renewable sources and amending and subsequently repealing Directives 2001/77/EC and 2003/30/EC
- [28] Directive 2009/31/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the geological storage of carbon dioxide and amending Council Directive 85/337/EEC, European Parliament and Council Directives 2000/60/EC, 2001/80/EC, 2004/35/EC, 2006/12/EC, 2008/1/EC and Regulation (EC) No 1013/2006.
- [29] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 8 March 2011 – Energy Efficiency Plan 2011 [COM(2011) 109].
- [30] Directive 2012/27/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC.
- [31] European Environment Agency (2015) The European Environment State and Outlook 2015 Synthesis Report Copenhagen: European Environment Agency, 79. <http://www.eea.europa.eu/soer/#tab-synthesis-report> 12.03.2015.
- [32] Vuković, M. (2011) Strategija „Evropa 2020“ – prioriteti i ciljevi, Godišnjak Fakulteta političkih nauka, 5 (5), 494-504.
- [33] http://ec.europa.eu/clima/policies/package/index_en.htm 15.03.2015.
- [34] Pejanović, R. (2009) „Razvojni problemi poljoprivrede Republike Srbije“, Agroekonomika, 41-42 (41-42), 21.
- [35] Golusin, M., Munitlak Ivanovic, O. (2011) „Kyoto Protocol implementation in Serbia as precognition of sustainable energetic and economic development“, Energy Policy 39, 2801.
- [36] CESID, CEKOR (2012) Vodič za učešće javnosti u oblastima energetike i klimatskih promena, Subotica: CEKOR, 17-18
- [37] Kovačević, D., Lazić, B., Milić, V. (2011): Uticaj poljoprivrede na životnu sredinu, International Scientific Symposium of Agriculture-Agrosym Jahorina November 10-12, 2011, University of East Sarajevo, Faculty of Agriculture, 44.

- [38] Vuković, M. (2011) Strategija „Evropa 2020“ – prioriteti i ciljevi, Godišnjak Fakulteta političkih nauka, 5 (5), 502
- [39] Odluka o obrazovanju Nacionalnog saveta za klimatske promene, Službeni glasnik RS, br. 127/2014.
- [40] http://www.zelenasrbija.rs/fullzelena-tema/7699-srbija-dobija-plana-za-adaptaciju-na-klimatske-promene?utm_source=feedburner&utm_medium=twitter&utm_campaign=Feed%3A+ZSrbija+%28Zelena+Srbija+RSS+Kanali%29 28.02.2015.

IZVOD

PRAVNI OKVIRI ZA BORBU PROTIV KLIMATSKIH PROMENA - MEĐUNARODNI STANDARDI I STANJE U SRBIJI

Neracionalnom eksploatacijom prirodnih resursa i prekomernim zagađivanjem životne sredine usled urbanizacije i industrijalizacije, čovek podstiče negativne efekte klimatskih promena, ugrožavajući i svoje okruženje i staništa zaštićenih biljnih i životinjskih vrsta. Međunarodna zajednica je apsolutno saglasna da klimatske promene predstavljaju ekstremno ozbiljnu pretnju opstanku čitavog čovečanstva i da njihovo sprečavanje, ili barem usporavanje, zavređuje punu pažnju kako eksperata iz različitih prirodnih nauka tako i zakonodavaca, predstavnika civilnog sektora, medija i šire javnosti. Ipak, globalno posmatrano, pravni okviri za suzbijanje aktivnosti koje doprinose klimatskim promenama nisu konzistentni, posebno na nacionalnom nivou. Iako bi trebalo da bude efikasna i rigidna, državna reakcija u ovoj oblasti je neretko u senci moćnih interesnih grupa iz različitih privrednih grana, koje zahvaljujući ekološki neodrživoj proizvodnji i nekontrolisanom pa i nezakonitom iscrpljivanju prirodnih bogatstava ubiraju ogromne profite. Imajući u vidu važnost međunarodnih konvencija i nacionalnih propisa za podizanje svesti o rizicima klimatskih promena kao i za njihovu prevenciju, autori u radu predstavljaju najznačajnije pravne izvore koji služe kao normativna brana klimatskim promenama, sa posebnim fokusom na neophodnost formiranja detaljnog, sveobuhvatnog i primeljivog zakonskog i strateškog okvira za borbu protiv klimatskih promena u Srbiji u skladu sa međunarodnim i evropskim standardima.

Ključne reči: klimatske promene, životna sredina, privreda, zakoni, međunarodne konvencije.

ABSTRACT

LEGAL FRAMEWORK FOR COMBATTING CLIMATE CHANGE - INTERNATIONAL STANDARDS AND CONDITIONS IN SERBIA

Due to irrational exploitation of natural resources and excessive pollution of environment caused by urbanization and industrialization, humans enhance negative effects of climate changes and, by doing so, endanger both their surrounding and the habitats of protected plant and animal species. International community is unanimous about the fact that climate change seriously threaten the survival of the entire humankind and that its prevention, or at least decelerating should be given full attention of experts from various natural sciences as well as legislators, civil sector representatives, media and public. However, on a global level, legal frameworks for the suppression of activities that contribute to climate change are not consistent, especially on national level. Although it is expected to be effective and rigid, state reaction in this area often remains in the shadow of interest groups belonging to diverse industry branches, which, thanks to ecologically unsustainable production and uncontrolled and illegal use of natural resources, gain extremely high profit. Being aware of the importance that international conventions as well as national legal provisions when it comes to raising awareness about the risk of climate change and their prevention, the authors of the paper present the most significant legal sources that are used as normative obstacles for climate changes, with special focus on the necessity to establish a detailed, comprehensive and applicable legal and strategic framework for combatting climate change in Serbia in accordance with international and European standards.

Keywords: climate change, environment, production, laws, international conventions.